

On són els meus?

La Universitat de Barcelona i diverses famílies de víctimes han impulsat un banc d'ADN català per a la futura identificació dels desapareguts de la Guerra Civil. Mentre no s'obrin les fosses comunes, però, no es podrà completar la seva feina. Les mostres d'ADN, per elles mateixes, no serveixen de res.

Reportatge i fotografies de Nicolas Tomás

Guillem Malagarriga i el seu germà bessó Ramon eren joves quan va esclatar la guerra. Eren de l'Ametlla de Merola, al terme municipal de Puig-reig, a la comarca del Berguedà. Amb prou feines superaven els vint anys quan van ser cridats a files a finals de gener del 1937. I pocs mesos van trigar a desertar i passar a la clandestinitat. Van amagar-se en una masia del Solsonès, amb dos cosins més, el Damià i el Josep Maria. Fins que van intentar passar la frontera cap a Andorra, i van ser interceptats. Al Ramon el van fer presoner i va acabar sobrevivint. El Guillem va aconseguir passar la frontera amb el Damià i el Josep Maria, però després va tornar enrere a la recerca del seu estimat germà. Fins aquí es té documentada la seva deserció.

Es creu que, després d'amagar-se uns dies més i no trobar el seu bessó, va entregar-se a les autoritats per temor de les represàlies que podrien patir els seus familiars. O simplement va ser detingut, no se sap del tot. El rastre continua per la presó del castell de Lleida, la del castell de Montjuïc, el camp de treball número 2 de l'Hospitalet de l'Infant, la Seu d'Urgell... I aquí se li va perdre la pista. En queda una targeta postal, després d'aquest darrer trasllat, en què dema-

nava al seu pare unes sabates noves. Finalment, el febrer de 1942, el seu pare va signar un document on es feia constar la seva desaparició a la Granadella (les Garrigues). Apareix en una relació de persones que "durant la dominació roja van ser mortes violentament o van desaparèixer i es creu que van ser assassinades".

Però la història podria no haver acabat aquí. Gairebé trenta-cinc anys després del final de la guerra, el 16 de juliol de 1974, va aparèixer un breu a *La Vanguardia* que ho va reobrir tot: "Guillermo Malagarriga, nuevo cónsul de Chile". Unes setmanes més tard, el 2 d'agost, el diari *ABC* també es va fer ressò de la seva presentació en societat. La família llavors no va donar gaire importància a aquesta notícia. En aquell moment van creure que, en el pitjor dels casos, podria haver estat una suplantació d'identitat. I el tema va continuar sense remoure's. Van haver de passar una trentena d'anys més perquè això succeís.

Avui Marc Antoni Malagarriga, fill del Ramon i nebot del Guillem, busca el seu oncle. Vol saber què se'n va fer, on va anar a parar, si va morir o si el Guillermo Malagarriga xilè era el seu oncle Guillem Malagarriga. Està a la recerca de respostes als molts interrogants encara sen-

se resoldre. Pel que fa a la pista xilena, ha fet diverses gestions, principalment a través del Consolat de Xile a Barcelona i a través de Josep Antoni Duran i Lleida, qui té una molt bona relació amb el Govern xilè i visita sovint el país. "És una casualitat de la vida? Era el meu oncle? Era algú que es va fer passar per ell?", es pregunta.

Roger Heredia també busca un dels seus. El seu besavi, Jaume Guinau Estivill, de la Torre de l'Espanyol, a la Ribera d'Ebre, va ser cridat a tropes republicanes. Va combatre al Batallón del Campesino, durant la batalla de l'Ebre. Tenia 34 anys. Per la seva edat, no era de la lleva del biberó, sinó de la lleva del sac. Hi ha testimonis que han certificat la seva mort: els seus companys de trinxera, que van sobreviure i ho van explicar a la famí-

RASTRE PERDUT. Una targeta postal al seu pare des del camp de treball de la Seu d'Urgell és l'última pista que es té sobre el periple de Guillem Malagarriga després d'haver-se entregat a les autoritats.

Tenen un protocol ben establert. En primer lloc, les famílies contacten el Laboratori de Genètica Forense, ja sigui per correu electrònic, per telèfon o presencialment a l'Hospital Clínic. A continuació, es fa una recollida de documents i dades que puguin ser d'interès i, a través d'un arbre genealògic, s'identifiquen les persones més interessants per proximitat genètica. Finalment, es realitzen les extraccions de sang necessàries per obtenir l'ADN, unes mostres que es conserven en uns frigorífics especials al laboratori. Actualment tenen 73 mostres d'un total de 64 famílies. De vegades amb una extracció n'hi ha prou; altres cops és més complex.

Al cens únic de desapareguts durant la Guerra Civil i el franquisme, elaborat per la Generalitat, hi ha registrades unes 4.600 famílies que busquen activament un parent. Però els desapareguts a Catalunya en podrien ser molts més. Només a la batalla de l'Ebre van morir uns 30.000 combatents. L'objectiu del banc d'ADN és tenir mostres amb què comparar les restes òssies de les fosses comunes un cop s'obrin. Mentre no s'obren, s'han de recollir mostres d'ADN i conservar-les. I hi ha certa urgència: del final de la guerra ja fa 76 anys. Els familiars més directes estan morint. "Si no s'agafen les mostres ara, les perdrem", adverteix Heredia.

Un dels seus referents internacionals és l'Argentina. Allà, l'Equip Argentí d'Arqueologia Forense ha obtingut més de 9.000 mostres d'unes 4.000 famílies i ha recuperat uns 1.200 cossos, dels quals n'ha identificat una mica més de la meitat. El seu responsable és Luis Fondebri →

A L'ARGENTINA S'HAN RECOLLIT MÉS DE 9.000 MOSTRES D'ADN I S'HAN IDENTIFICAT UNS 600 COSSOS

lia. En contra de la voluntat dels dos altres combatents, Guinau va sortir de la trinxera per intentar canviar de posició. I va ser abatut per un morter. Els serveis mèdics se'l van endur, però des de llavors no s'ha sabut res d'ell, tampoc del seu cos.

"Trobar-lo representaria per a nosaltres culminar una lluita que durant molts anys la meua àvia ha portat sola en silenci i que ha saltat a mi", explica Roger Heredia, que afegeix: "Trobar-lo representaria per a la meua àvia, literalment, poder morir tranquil·la". Té esperances de trobar les seves restes en alguna fossa comuna. Heredia treballa en la divisió de la policia científica dels Mossos d'Esquadra, a la unitat d'inspeccions oculars. Creu que la seva professió pot ajudar-lo d'alguna manera a aconseguir el seu propòsit: "Si la identificació per ADN

s'aplica en el camp forense, per què no en la identificació dels desapareguts de la Guerra Civil?"

Es podria dir que a partir d'aquesta ambició va néixer el primer banc d'ADN català de desapareguts de la Guerra Civil. Tots dos, el Roger i el Marc Antoni, van coincidir el 2010 en una xerrada del Memorial Democràtic sobre fosses comunes. Estaven asseguts l'un al cantó de l'altre, però no es coneixien. Van compartir les seves històries, inquietuds i anhels. Van decidir posar-se en marxa. A l'altra banda del telèfon es va posar la doctora Carme Barrot, del Laboratori de Genètica Forense de la Universitat de Barcelona. Des de llavors i fins avui, la Fundació Bosch i Gimpera, vinculada a la mateixa universitat, ha agafat en solitud les regnes del projecte.

BANC D'ADN. A dalt, Roger Heredia sosté la seva mostra i una fotografia del seu besavi Jaume Guinau Estivill. A baix, la doctora Carme Barrot al Laboratori de Genètica Forense de la Universitat de Barcelona.

dret a la informació” a les famílies de les persones desaparegudes inscrites en el cens únic, comunicant-los “la possibilitat de lliurar mostres d’ADN”. Però, com en tants altres casos, una cosa és el Parlament i una altra de ben diferent el Govern. I això és tan cert que l’estiu passat van haver de dirigir-se al Síndic de Greuges per denunciar els incompliments.

“El Parlament serveix d’alguna cosa?”, es pregunta Malagarriga, que assegura que ara té els seus dubtes sobre la utilitat de la cambra. “I amb aquest nou país que volem fer, posem-nos les piles, perquè ja no ens podem excusar en Madrid”, rebla. Per la seva part, Heredia es mostra una mica més optimista. Confia que amb el nou Govern, sortit de les eleccions del 27 de setembre, aquesta situació es resoldrà. Si més no, ho veu com una nova oportunitat per fer les coses millor.

Tant Heredia com Malagarriga coincideixen a assenyalar una persona com la responsable: Miquel Puig, director general de Relacions Institucionals i amb el Parlament, de l’entorn d’Unió Democràtica de Catalunya. “Si hem de citar el nom d’una persona, és ell”, diu Malagarriga, que confessa que està “molt cremat” per la situació actual. Assaguren que ha posat tota mena de traves al projecte, especialment a l’hora d’informar les 4.600 famílies sobre l’existència del banc d’ADN.

A la resta de l’Estat espanyol s’estan obrint desenes de fosses. Tot i això, hauria de fer molt més, com ha renunciat reiteradament l’ONU. A Catalunya, tot i que la Generalitat en té les competències traspassades, només se n’han exhumat tres, de les 344 que es tenen documentades fins avui. A Prats de Lluçanès el 2004, a Gurb el 2008 i a la serra de Riés aquest any. “Com més triguin a obrir-se, pitjor seran les condicions, perquè l’ADN s’anirà degradant progressivament”, adverteix la doctora Barrot. Vol confiar que s’obriran aviat, però no se la veu gaire convençuda. Es consola a si mateixa: “Deuen tenir els seus motius per creure que no s’han d’obrir”. ●

→ der, qui també ha analitzat les restes de Salvador Allende i s’ha desplaçat a Mèxic en la recerca dels 43 estudiants desapareguts d’Ayotzinapa. L’any passat va venir des de Buenos Aires a portar una mostra al banc d’ADN català. En podrien arribar més d’exiliats. En el cas argentí, hi ha una xarxa d’oficines per tot el país per a informar-se i una seixantena d’hospitals públics per recollir les mostres. Tot ho paga l’Estat.

Aquí, no. Per cada extracció de sang cobren 150 euros, la tarifa més reduïda que han pogut aconseguir. No voldrien haver de fer-ho, però s’hi veuen obli-

gats. Les institucions no estan fent el que haurien de fer, lamenten. Marc Antoni Malagarriga acusa el Govern d’un “silenci sistemàtic” sobre l’existència del banc d’ADN. Roger Heredia és encara més contundent, si és possible ser-ho: “La Generalitat actua com a fre de la memòria històrica”.

El desembre de 2013 van aconseguir que gairebé totes les formacions polítiques del Parlament –amb l’excepció del Partit Popular, que va abstenir-se– aprovessin una moció. El text instava el Govern a donar suport al banc d’ADN de la Universitat de Barcelona i a “garantir el